

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Inherent Resolve“ eelnõu seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni 110 kaitseväelasega rahvusvahelisele sõjalisel operatsioonile Inherent Resolve. Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Kristel Urke (kristel.urke@kaitseministeerium.ee). Eelnõu seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

Operatsioon Inherent Resolve

USA juhitud ISIS-e¹-vastase rahvusvahelise koalitsiooni sõjalisel operatsioonile Inherent Resolve (Combined Joint Task Force – Operation Inherent Resolve, CJTF-OIR) pani USA kaitseministeerium ametlikult aluse 17. oktoobril 2014, et koondada ISIS-e-vastased sõjalised tegevused Iraagis ja Süürias. See hõlmas ISIS-e käsuaehelate toimimise takistamist, pelgupaikade hävitamist, rahastamisallikate kinnikeeramist ning ISIS-e võitlejate tabamist. Operatsiooni ajend Iraagis oli ISIS-e tegevus, sh äärmusliku ideoloogia levitamine, tavarelvastuse edukas omandamine, relvastatud üksuste loomine ning kiire territooriumide enda kontrolli alla võtmine ja selle käigus inimsusevastaste kuritegude sooritamine. See destabiliseeris kogu piirkonda, tuues kaasa suure põgeniketulva Euroopasse.

Pärast ISIS-e füüsilist lüüasaamist ning kalifaadi kokku kukkumist keskendub operatsioon julgeolekuolukorra stabiliseerimisele Iraagis ja Süürias. USA lahinguüksused lahkusid Iraagist 2021. aasta lõpuks ning USA ja Iraagi kaitsealane koostöö muutus CJTF-OIR-i raames seejärel peamiselt väljaõppe, nõustamise, kaitsealase abi ja luureinfo jagamise keskseks. Eesmärk on aidata oma peamistel partneritel, Iraagi relvajõududel ja Süüria Demokraatlikel Jõududel (Syrian Democratic Forces), ISIS-e-vastases võitluses iseseisvalt hakkama saada. Samas jätkatakse ka ISIS-e juhtfiguuride tabamist.

Kuigi ISIS on sõjaliselt alistatud ning nende kalifaat kokku kukkunud, on nad endiselt suutelised korraldama rünnakuid oma tuumikaladel Süürias ja Iraagis. Lisaks on väga suureks julgeolekuohuks Süürias kinnipidamiskeskustes viibivad üle 10 000 endise ISIS-e võitleja ning mitmekümne tuhande pealised põgenikelaagrid. ISIS-e liikmed üritavad rünnakutega kinnipidamiskeskuste vastu vabastada vangistuses olevaid võitlejaid ning värvata põgenikelaagritest uusi liikmeid. ISIS kujutab endiselt ohtu ka Euroopa julgeolekule võimalike

¹ ISIS – Islamic State of Iraq and Syria

radikaliseerunud üksikisikute näol, kes võivad plaanida terrorismirünnakute korraldamist ka Euroopas.

Samuti Iraagis tegutseva NATO missiooni (NATO Mission Iraq, NMI) koostöö CJTF-OIR-iga on seni olnud hea. NMI nõustab Iraagi strateegilist tasandit ning CJTF-OIR peamiselt Iraagi relvajõudude operatiivtasandit ehk Iraagi ühendoperatsioonikeskust ja peaministri juures asuvat rahvuslikku operatsioonide keskust.

USA vägede arv on alates 2021. aastast püsinud suurusjärgus 2500, millele lisandub ligi 1000-liikmeline liitlaste vägi, kuhu kuuluvad 24 riiki, sealhulgas Ühendkuningriik, Prantsusmaa, Saksamaa ja Soome². Kõik CJTF-OIR-i panustavad riigid kuuluvad USA-juhitud ISIS-e vastase võitluse koalitsiooni D-ISIS, kus on 2024. aasta mai seisuga 87 riiki ja partnerit.

Seoses viimase aasta jooksul järsult halvenenud julgeolekulukorraga Lähis-Idas ja sisepoliitilise survega on Iraagi valitsus asunud aktiivselt taotlema OIR-i tegevuse senisel kujul lõpetamist. 2024. aasta jaanuaris alustas läbirääkimisi Iraagi ja USA moodustatud Higher Military Commission, et arutada koalitsioonivägede tulevikku Iraagis. Lisaks on pärast Iisraeli-Gaza konflikti puhkemist 2023. aasta oktoobris sattunud mitmete Iraani toetatud sõjaliste grupeeringute rünnakute alla Iraagis, Süürias ja Jordaania ka OIR-i väed. Korraldatud rünnakute tagajärjel hukkusid 2024. aasta 28. jaanuaril teiste seas kaks USA sõjaväelast.

Iraagi peaminister Mohammed Shia' Al Sudani on avalikult välja öelnud, et erinevalt NMI-st eelistab Iraak jätkata koostööd OIR-i koalitsiooni panustavate riikidega Iraagis bilateraalselt. Iraagi peaministri sõnavõttude koalitsioonivägede lahkumise kohta on puudutanud just OIR-i isikkoosseisu ja on suure tõenäosusega ajendatud eelkõige sisepoliitilistest kaalutlustest. Samas ei ole teada, kuidas mõjutab võimalik OIR-i ümberstruktureerimine ISIS-e tegevusvabadust Iraagis ja Süürias. OIR-i võimalik liikumine bilateraalsete suhete raamistikku tõstatab küsimuse, kas operatsiooni väiksemad panustajariigid suudavad tagada oma vägedele piisava logistilise toe. Samuti on problemaatiline kahepoolsete õiguslikult siduvate kokkulepete sõlmimine Iraagiga.

Eesti panus

Osalemine rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel demonstreerib Eesti pühendumust panustada rahu ja stabiilsuse saavutamisse maailmas ning toetab Eesti julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamist. Terrorismivastane võitlus on USA üks julgeolekupoliitika prioriteete. Jätkates osalust USA juhitud rahvusvahelisel terrorismivastasel operatsioonil nende jaoks olulises piirkonnas Lähis-Idas, panustab Eesti väga heasse Eesti ja USA liitlassuhtesse ning kaitse- ja julgeolekualasesse koostöösse. Samuti annab panustamine Kaitseväele olulise operatsioonialase väljundi, mis toetab Kaitseväe terviklikku arengut.

Eesti on panustanud operatsiooni Inherent Resolve alates 2016. aastast. Tulenevalt soovist muuta operatsioon rahvusvahelisemaks, tegi USA 2023. aasta jaanuaris operatsioonil osalevatele liitlastele ettepaneku suurendada oma sõjalisi panuseid. Eesti tuli USA soovile vastu ning otsustas oma panust operatsioonil suurendada kuni 110 kaitseväelaseni. Eesti kontingendi

² Operatsioonil Inherent Resolve osalevate riikide täielik nimekiri pole avalik

suurus esimese rotatsiooni ajal oli 87 kaitseväelast, teisel rotatsioonil alates oktoobrist 2023 kuni 90 kaitseväelast ning kolmanda rotatsiooniga alates märtsist 2024 kasvas kontingent 110 kaitseväelaseeni.

Eesti kaitseväelased Iraagis tegutsevad Kurdistani regiooni pealinnas Erbilis asuvas õhuväebaasis. Kontingendi ülesanneteks on pakkuda isikukaitse- ja kiirreageerimisvõimekust ning tagada operatsioonil baasi julgeolek. Aastal 2024 kuulub isikkoosseisu vähendatud jalaväekompanii suurune üksus, kes täidab baasikaitse-, isikukaitse- ja kiirreageerimisüksuse ülesandeid. Sellele lisanduvad rahvuslik toetuselement, teabeohvitser, Eesti kontingendi ülem ning staabiohvitserid operatsiooni staapides. Eesti opereerib CJTF-OIR-i raames ainult Iraagi territooriumil.

Tulenevalt Iraagi soovist operatsiooni Inherent Resolve tegevus senisel kujul lõpetada ning lähtudes vajadusest sõlmida Eesti ja Iraagi vahel bilateraalsed kokkulepped, ei näe Eesti, et suuremahulise jalaväekoosseisuga panustamine oleks jätkusuutlik. Seetõttu plaanib Eesti saata 2025. aastal operatsioonile Inherent Resolve märkimisväärselt vähendatud isikkoosseisu – hinnanguliselt 63 kaitseväelast (vähendatud jalaväekompanii, rahvuslik toetuselement ning staabiohvitserid ja -allohvitserid). Väiksema jalaväeüksuse saatmine võimaldaks jätkata suurt osa Eestile usaldatud ülesannetest vähendatud mahus, keskendudes enam isikukaitsele ja kiirreageerimisülesannete täitmisele.

Samuti tagab Kaitseväe vähendatud koosseis 2025. aastal sujuvama panustamise lõpetamise ning võimaldab koostöös USA-ga operatsiooni lõpetamist paindlikumalt planeerida. Samas, tulenevalt Lähis-Ida regiooni julgeolekuolukorra ebastabiilsusest taotleme 2025. aastal operatsioonile Inherent Resolve mandaati panustamiseks kuni 110 kaitseväelasega, et olukorra muutumisel säilitada Eestile paindlikkus panuse iseloomu ja mahtu muuta.

Õiguslik alus

ISIS-e-vastase koalitsiooni raames Iraagis tegutsemise õiguslik alus on Iraagi nõusolek, mis koosneb kahest osast. Esimene neist on Iraagi alalise esindaja ÜRO juures 25. juuni 2014 kiri S/2014/440 ÜRO peasekretärile ja Iraagi välisministeeriumi 20. septembri 2014 kiri S/2014/691 ÜRO Julgeolekunõukogu esimehele, kus kutsutakse riike osalema ISIS-e-vastases võitluses.

Teiseks aluseks on Eesti välisministeeriumi ja Iraagi välisministeeriumi vahetatud diplomaatilised noodid. Eesti edastas 14. jaanuaril 2016 Iraagi välisministeeriumile diplomaatilise noodid, milles palus aktsepteerida Eesti kaitseväelaste viibimise ja tegutsemise Iraagis ning tagada nende õigused vastavalt diplomaatiliste suhete Viini konventsioonile, andes neile Iraagis viibimise ajaks haldustöötaja staatuse antud konventsiooni artikli 1 punkti f mõttes. 16. märtsil 2016 saadetud vastusnoodiga nõustus Iraak Eesti ettepanekutega. Staatuse tunnustamiseks on vajalik, et kaitseväelastel oleks teenistus- või diplomaatilised passid.

Riigisiseses õiguses on osaluse õiguslik alus riigikaitseaduse (edaspidi *RiKS*) § 30 punkt 2, kuivõrd tegemist on ÜRO põhikirja VI ja VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatava sõjalise operatsiooni või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega kooskõlas oleva muu sõjalise operatsiooniga.

Tulenevalt RiKS-i § 34 lg 1 otsustab Riigikogu Kaitseväge kasutamise rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil eraldi otsusega.

Panustamisega seotud kulu

2025. aastal on operatsioonil Inherent Resolve osalemisega seotud Kaitseväge tegevuskulude maht hinnanguliselt 7 522 828 (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemis kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile. Välisministeerium ja Rahandusministeerium on eelnõu märkusteta kooskõlastanud ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.